

en vrijzinnige
gaat houden.

consequenties
ormeerde Ge-
ten verkoopen
om principie-
den. Ik dank
ref. gemeente.
op één lijn te
als men een
verantwoor-
ervan maken
geen principie-
als voor geen
men, indien b.v.
men van ont-

men voor de
f te breken of
ijk genoeg om
Maar anders
haar vrijstaat
te vernietigen.
om 's Heeren
invaarden, als
ebouw, geacht
vat de koper

beantwoorden.
regel nergens
schier onmo-
woordelijkheid
chte laten we-
d de naasten-
wing eischen.
aat, ware dat

ak van zuiver
d of een par-
schil.
eel voor beter.
F.

S.

d eigenaardig
net de woor-
zijn geheel:

neel
neet!)

versje, maar
de gewoonte
oest spinnen,
erkijste goed
nog niet zoo
de huisvrouw
t kunnen ver-

reden, om te
n dien ooden

vast, dat er
t is gewijzigd,
ren, die men
por het leven
worden, waar-
maar toch di-
lde zijde van
rordt verloren
gen zijn, maar
nimmer ver-
beste psycho-
us mijn Bijbel
is erop aange-
zijn. Hoe zeer
loet anders te
haar hart is
geven, en die
te leven. Ook
og een niet te
redenaties toe
n speelt, zoo
e of een onge-
lje vertroetelt
vat haar zach-
zonder rede-
anks alle theo-
leeft de vraag
ng krijgt onze
er gelijk.

het niet nut-
at leeren, dat
ats toch eischt
ders dan voor
tweede is er
ting, waardoor
ook voorgoed
ook ongetwij-
isleiding, zelfs
iden, zóó, dat
elijk begeeren.
el is het, dat
en statistische
el haast durven
academisch ge-

Hz. Ruys D. M.

vormd zijn, verreweg 't grootste deel straks in 'thuis-
weliksbootje stapte. Hetzelfde zou zijn te zeggen van
onze onderwijzeressen, apothekeressen, verpleeg-
sters, enz. Dat is gelukkig. Het bewijst, dat on-
danks het vervullen van een soort „beroep” toch
onze meisjes en jonge vrouwen werkelijk geheel
vrouw kunnen blijven.

Maar nu is hier wel iets anders.

Men klaagt tegenwoordig over de duurte van
het leven, over het moeilijke van het bestaan;
allerlei klacht wordt vernomen, ook van hen, die
toch een vrij behoorlijk inkomen hebben. En nu
denk ik er niet aan, eenzijdig alle die klachten
naar één hoek te dringen, of op één oorzaak af
te wenden. Maar wel moet ik zeggen, dat het me
herhaaldelijk opviel, dat de klacht zooveel erger
is, in gezinnen, waar de vrouw des huizes van
huishouding geen verstand heeft, dan daar, waar
ze nog een vrouw is, gesneden uit dat hout, waar-
uit de ouderwetsche huismoeders gemaakt waren.
Neen, ze behoeven geen sloofje te zijn, als 't u blijft
niet; maar er is bij velen van onze vrouwen nog
dat mooie, dat echt inzicht in huishoudelijke aan-
gelegenheden beteekent. Deze vrouw weet van oud-
nieuw te maken als het moet. Zij kan van haar
eigen japon er een maken voor een dochtortje, en
van die van haar dochtortje maakt ze er een voor
een kleinere meid. Zij weet het verschil tusschen
nethed en pronkzucht, en zij verstaat wat de
waarde is van degelijk goed. Zij weet de waarde
van het letten op het kleine, en het: die 't kleine
niet eert is 't groote niet waard, leert ze haar
kinderen al vroeg. Deze vrouw spaart niet een
stukke vleesch uit den mond van het gezin, om
straks een veel te dure japon te koopen, neen, zij
kent de waarde van de stof, en ze maakt haar
kinderkleertjes zelf, en heeft daarvan een lijn Zon-
dagsmaal over, terwijl elders de houten ham zijn
diensten bewijst.

Dat hiermee een paedagogisch vraagstuk wordt
aangeroerd, zal ieder al spoedig begrijpen. Van
d'eene kant is het gewenscht, dat onze meisjes,
die niet in den boerenstand haar opvoeding genie-
ten, iets leeren, en van d'anderen kant is het
eisch, dat ze klaar komen voor het leven.

Het is noodig, dat Liesje spint, zal Liesje straks
een goede huisvrouw zijn.

Maar nu de praktische bezwaren.

Och, het is al vaker gezegd — maar mag ik
nog eens onze christen-ouders doen opmerken, dat
er vaak geen ongelukkiger huismoeders zijn, dan
de dames, die haar jonge jaren op het kantoor
hebben doorgebracht, of die enkel „in een winkel”
zich leeren bewegen? Het is opvallend, dat com-
missies voor beroepskeuze — ik spreek uit onder-
vinding — telkens weer aan de ouders aanraden:
laat uw kind in een huishoudelijke betrekking gaan;
en dat dan de ouders (soms zelfs haast tegen hun
zin) zeggen dat ze toch maar liever willen, dat
het kind op 't kantoor komt, of in een winkel
„gaat”. Al dadelijk is zulk een doen dwaas, uit
materiele overwegingen. Wanneer het meisje in
betrekking ging in een goed gezin, heeft het direct
de kost voor het eten, en een niet te versmaden
loon. Dat meisjes van achttien jaar driehonderd
gulden plus de kost verdienen, is toch in de stad
geen zeldzaamheid. Die kost, in de meeste gevallen
minstens zoo degelijk (misschien niet altijd zoo
ongeregeld) als thuis, beteekent toch ook op zijn
minst vijf à zes gulden in de week. Welk meisje
van achttien jaar verdient tegenwoordig op een
kantoor méér? En in een winkel? En nu spreek
ik er nog niet van, dat het voor een meisje veel
gezonder is het afwisselende huiswerk te doen,
dan steeds te zitten op een kantoor, of dan steeds
(ruak op een koude vloer) te staan in een winkel.
Bovendien, ik spreek nog niet over de zedelijke
gevaaren, die op kantoren met een gemengd per-
sooneel — „heeren” en „dames” — en in een
winkel met zijn verscheidenheid van „klanten” en
zijn „allerlei” aan personeel, werkelijk niet te
onderschatten zijn. (Toen voor eenigen tijd in een
groot magazijn te Amsterdam, in verband met een
diefstal, des avonds alle dames-winkelbediendes
werden gefouilleerd, bleek het, dat veel meer dan
de helft der dames — het personeel bestond uit
verscheidene honderden — in haar zakken droe-
gen, — dus steeds bij zich droegen! —: „preven-
tieven”!)

En dan de toekomst!

Hoevele mannen zijn dankbaar geweest, hun
heele leven, dat ze een meisje „uit een betrekking”
tot vrouw gekregen hadden, en niet een „dame”
uit een winkel.

Men versta me wel. Er zijn, gelukkig, vele meis-
jes, die zoozeer vrouw zijn, dat ze het niet laten
kunnen zich in haar vrije uren te geven aan het
gezinsleven en aan de huishouding.

Er zijn ouders, moeders vooral, die de kunst
verstaan haar dochters, die daags op een kantoor
of in een winkel zijn, des avonds zoo mee te
laten leven in huis, dat er al geen enkele op-
of aanmerking (o, cliché) kan worden gemaakt.
Maar dan is er opzettelijke toewijding, dan is er
inzicht in het gevaar van de buiten-huishoudelijke
betrekking. Deze moeders laten zien, hoe het kan,
en hoe het in dergelijke gevallen ook moet, —
maar helaas, zoo gebeurt het lang-en-lang-niet altijd.
Er werd in den kring van haar, die „gestudeerd”

hebben, niet veel van de nadeelen gecompenseerd
door een ietwat ruimer beschikken over geldmid-
delen, dan zou ook daar veel meer dan thans
het nadeel van de gebrekkige opleiding voor de
huishoudelijke taak worden gevoeld.

Juist voor ons nu is het van zoo groote betee-
kenis, dat dit vraagstuk alle aandacht hebbe. Im-
mers we houden vast, dat het gezin de kracht
in de maatschappij is, en dat het de kern van
onze volkskracht vormt. Is het gezin zóó, als het
zijn moet, dan is daarmee voor het leven van kerk
en maatschappij de eenig mogelijke bedding ge-
geven. Zonder een evenwichtig en bezonnen ge-
zinsleven, sterft straks al onze actie. En voor het
gezinsleven heeft de vrouw zoo uitnemend groote
beteekenis, zóózeer zelfs, dat wel gezegd kan wor-
den: laat me de moeder zien, en ik zal zeggen,
hoe het gezin is. Als ge van de moeder van een
gezin een indruk hebt, dan duurt het niet lang,
of ge kunt u ook een voorstelling vormen van
heel het gezin, indien ge althans over eenige le-
venswijsheid beschikt.

Over dit onderwerp is dan ook het laatste woord
nog niet gesproken.

Er rijzen vragen — wat noodzakelijk is; wat
mogelijk is; wie hier een taak hebben; en dergel-
ijke meer.

We hopen dan ook nog op deze vragen terug
te komen.

Nu merken we slechts op, dat onze ouders toch
niet hebben te vergeten, de beteekenis, die de
beroepskeuze van hun dochter heeft. Zij hebben
niet te vergeten de verantwoordelijkheid voor het
heil ook van de kinderen van hunne kinderen. Zij
hebben te bedenken, dat de grondslag voor een
ongelukkig huwelijksleven van een vrouw dikwijls
gelegd werd in het moment, toen het meisje, toen
nog een kind, werd gestuurd (of werd toegelaten
te gaan) in een richting van de huishou-
ding af.

Men zij aan het begin waakzaam!

J. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Het „psycho-pathologisch element” in de moderne roman
literatuur.

III.

Wanneer ik, ten vervolge op het vorige artikel
over dit onderwerp (zie het no. van 1 Jan. j.l.),
thans wijzen moet op de consequenties, die voort-
vloeien uit een analyse van de huwelijksverhou-
dingen, zooals vele moderne romans die geven,
is het alweer niet m'n bedoeling daarover uit te
wijden. Want vooreerst gaat het in deze artikelen-
serie om een constatering van de ver-
schijnselen en niet om een in den breede bere-
deneeren, en ten tweede is een blad als het onze
niet de plaats, om dergelijke onderwerpen uitvoe-
rig te behandelen. Een eenvoudig aanwijzen is voor
den gang van ons betoog voldoende.

Zoo spreekt het wel haast vanzelf, dat bij de
opvatting, die de doorsnee-moderne roman huldigt
over de waarde van het huwelijk, huwelijksrouw
en huwelijksmoraal heel weinig gewicht in de schaal
leggen en een schenden daarvan nauwelijks meer
als een schuldige daad wordt aangerekend; dat
echtscheiding niet wordt gezien als een uit droe-
ve verwording gegroeide misstand, maar als de
logische en zeer natuurlijke losmaking van een
niet meer gewenschte verbinding; dat de behoef-
te „zich uit te leven” en het verwerkelijken van
die begeerte in het levensgedrag van den enkeling,
als een vanzelfsprekend individueel recht wordt
aanvaard. In een der romans, die ik in 't vorige
artikel noemde, wordt zelfs aan den „vriend” van
een jonge vrouw, wier omstandigheden haar een
gebruik maken van dat recht betwisten, dit woord
in den mond gelegd: „Maar zij, het arme creatuur,
dat zich minder gemakkelijk redden kan dan ik,
waarom moet zij levenslang boeten misschien, al-
leen voor mijn gebrek aan slagvaardigheid”.

Maar er is meer. Een directe consequentie is
ook een volkomen liefdelooze en dus volstrekt zor-
geloze opvoeding der kinderen.

Niet slechts ontbreekt in vele romans de liefde
van de ouders tot het kind, maar zelfs het in
waarde en kracht veel lager staande besef van
plicht. Men gaat eigen wegen, volgt eigen begeer-
ten en laat de kinderen over aan zichzelf of ver-
trouwt ze, in het beste geval, toe aan de zorgen
van vreemden. Dat de droeve gevolgen daarvan
zich met schrijnende scherpte aftekenen in het
verdere leven der kinderen, die bij de vorming
van hun karakter en persoonlijkheid alle leiding
hebben gemist, behoeft wel geen betoog. De mo-
rele en ideële verwording, de degeneratie van
de jeugd, die met verbijsterende realiteit in de
moderne romankunst naar voren treedt, is mede
een van de consequenties, waarover we spreken.
Ik noem alleen maar het sterk-typeerende, goed
geschreven boek van Van Hulzen, „Naar de Diepte”
ten voorbeeld.

En dan, alweer als noodzakelijk gevolg van de
gehuldigde opvatting, de verkillende twijfel aan de
wezenlijkheid der hoogere levenswaarden! De wer-
kelijke, goud-echte liefde, die zich geeft, omdat
ze geven moet, die in meedragen en meelijden

haar kracht ontplooit, die het sterkst is, waar
zwakheid moet overwonnen worden, wordt in de
praktijk der moderne romankunst tot een hersen-
schim gemaakt. Ze is een fictie, en blijft telkens
opnieuw niet te kunnen bestaan. Ze wordt een
lengen, of, vriendelijker, maar niet minder scepti-
sch, een illusie genoemd.

De trouw aan het eens gegeven woord, die
eischen meebrengt, ook al zijn de verhoudingen
anders komen te staan dan toen men dat woord
gaf, ze heeft geen beteekenis: met de wijziging
van het inzicht is daarvoor alle bestaansrecht ver-
loren gegaan. Bovendien, aan dergelijke beloften
mag men toch geen andere waarde hechten, dan
nuchtere levenspraktijk toekent aan dwaasheden
der jeugd!

En de plichten, die men jegens elkaar heeft?
Die bestaan immers niet meer als men met het
ouderwetsche huwelijksbegrip heeft afgedaan?

Zoo wordt, soms in woorden, maar vooral met-
terdaad door den modernen roman geoordeeld. En
dat alles is consequentie van de opvatting, die hij
ten aanzien van de huwelijksverhoudingen, van het
huwelijk als instelling ontwikkelt. Op de vele blad-
zijden romanliteratuur, welke onze tijd kent, vindt
men de bewijzen voor het grijpen.

Welnu, ik aarzel niet, dit een gevaarlijke in-
fectie te noemen, gevaarlijk, zooals ik zeide aan
't slot van het vorige artikel, voor een gezond
literair leven en ook voor het moreel besef der
lezers. Want de romankunst moet daardoor ten
slotte verbloeden, omdat alle levenskracht wegvloeit
met het steeds zich verengend individualisme. En
de lezer moet bij het steeds aanschouwen van
hetzelfde beeld zijn zielsevenwicht verliezen en het
misgroeide als het normale gaan zien. Want in
al de psychologische complicaties, waarin hij zich
inleven moet om te begrijpen, wat hij leest, raakt
het eigen nuchtere denken onvermijdelijk verward.

In direct verband met deze analyse van de hu-
welijksverhoudingen en de consequenties daarvan,
staat de teekening, die de moderne roman geeft
van het gezinsleven. Dat beeld is al even triest.
De zoon, die veronachtzaamd wordt door zijn vader,
de dochter, die wordt miskend door haar moeder,
zijn zeer gewone en in hun veelvuldig voorkomen
bijkans afgezaagde romanfiguren. En dan ligt de
oorzaak van het gedrag der ouders in liefdeloo-
heid, zooals we hierboven reeds zeiden, of zelfs
in kwalijk verholten antipathie tengevolge van de
vertroefde onderlinge verhouding. Romans als
„kleine Inez”, „Eva's Jeugd”, „De Branding”,
„Ras”, „Naar de Diepte” e.d. geven een dergelijk
beeld. Heel het gezinsleven is ontwricht; waar
vertrouwen moest zijn heerscht schuwe achterdocht,
waar de liefde moest terechtwijzen, maakt fel ver-
wij scheiding, waar stille zorg moest waken, doet
lauwe onverschilligheid de schouders ophalen. En
intusschen gaan de kinderen hun eigen gang, zoek-
kend buitenshuis, wat ze thuis niet vinden, of
in baloorigheid zich verslingend aan buitenspo-
righeden.

De doorsnee-roman teekent dat alles in finesses,
steeds weer al dat droeve gebeuren terugleidend op
de mislukking, de desillusie van het huwelijk.

In het altijd weer bewerken van datzelfde gegeven
nu ligt iets buitengewoon pathologisch.

Zeker, er is reactie, duidelijke reactie zelfs. Een
boekje als „De moeders” van Ina Boudier-Bak-
ker, dat we eerder uitvoerig bespraken, is zeer
bepaald een protest tegen deze verwording en „De
Straat” van dezelfde auteur kan ook als zoodanig
worden aangemerkt. Er zijn ook wel romans, die
een volkomen tegengesteld beeld doen zien: ik
herinner b.v. aan „Het verlaten Eibermest” van
G. van Nes—Uitkens, die vroeger reeds met haar
„De jonge jaren der Bergmannetjes” de fleurige
teekening gaf van een gezond en harmonieus ge-
zinsleven. Maar dergelijke reacties doen het ver-
schijnsel zelf te triester uitkomen en belichten te
beller het abnormale, d.i. psycho-pathologische
daarvan.

Voortgaande met de bespreking van de gegevens,
waaruit de moderne roman is opgebouwd, komen
we thans tot de elementen, die liggen op religieus
terrein. De ruimte laat echter niet toe, nog in
dit artikel dit deel van onze stof af te handelen.
Daarom eindigen we liever hier, om D.V. de vol-
gende week een afzonderlijk artikel daarover te
plaatsen.

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Stockholm en de Zending.

III.

Nog een derde punt mogen wij onder het op-
schrift „Stockholm en de zending” ter sprake bren-
gen, daarin volgend het voorbeeld van Dr Richter,
den schrijver van een artikel onder bovenstaand
titel in het „Neue Allg. Miss. Zeitschrift”.

Wij bedoelen het vraagstuk van het onderscheid
tusschen de Angel-Saksische en de Germaansche
zending.

Richter spreekt zelf niet van Angel-Saksisch en